

Területi Statisztika

Közzététel: 2021. május 5.

A tanulmány címe:

Önkormányzati válságkezelés a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben, a COVID-19-járvány első hullámában

Szerzők:

Fekete Károly – Dombi Gábor – Oláh Miklós

<https://doi.org/10.15196/TS610304>

Az alábbi feltételek érvényesek minden, a Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) Területi Statisztika c. folyóiratában (a továbbiakban: Folyóirat) megjelenő tanulmányra. Felhasználó a tanulmány, vagy annak részei felhasználásával egyidejűleg tudomásul veszi a jelen dokumentumban foglalt felhasználási feltételeket, és azokat magára nézve kötelezőnek fogadja el. Tudomásul veszi, hogy a jelen feltételek megszegéséből eredő valamennyi kárért felelősséggel tartozik.

- 1) A jogszabályi tartalom kivételével a tanulmányok a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) szerint szerzői műnek minősülnek. A szerzői jog jogosultja a KSH.
- 2) A KSH földrajzi és időbeli korlátozás nélküli, nem kizárólagos, nem átadható, térítésmentes felhasználási jogot biztosít a Felhasználó részére a tanulmány vonatkozásában.
- 3) A felhasználási jog keretében a Felhasználó jogosult a tanulmány:
 - a) oktatási és kutatási célú felhasználására (nyilvánosságra hozatalára és továbbítására a 4. pontban foglalt kivétellel) a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - b) tartalmáról összefoglaló készítésére az írott és az elektronikus médiában a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - c) részletének idézésére – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző(k) megnevezésével.
- 4) A Felhasználó nem jogosult a tanulmány továbbértékesítésére, haszonszerzési célú felhasználására. Ez a korlátozás nem érinti a tanulmány felhasználásával előállított, de az Szt. szerint önálló szerzői műnek minősülő mű ilyen célú felhasználását.
- 5) A tanulmány átdolgozása, újra publikálása tilos.
- 6) A 3. a)–c.) pontban foglaltak alapján a Folyóiratot és a szerző(ke)t az alábbiak szerint kell feltüntetni:

„*Forrás: Területi Statisztika c. folyóirat 61. évfolyam 3. számában megjelent, Fekete Károly – Dombi Gábor – Oláh Miklós által írt, **Önkormányzati válságkezelés a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben, a COVID-19-járvány első hullámában** c. tanulmány*”

- 7) A Folyóiratban megjelenő tanulmányok kutatói véleményeket tükröznek, amelyek nem esnek szükségképpen egybe a KSH, vagy a szerzők által képviselt intézmények hivatalos álláspontjával.

Önkormányzati válságkezelés a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben, a COVID-19-járvány első hullámában*

Crisis management by local governments in the Lake Balaton Resort Area during the first wave of the Covid-19 pandemic

Fekete, Károly

Balaton Integrációs Közhasznú
Nonprofit Kft., PhD-hallgató,
ELTE TTK Regionális Tudományi
Tanszék
E-mail:
karoly.fekete@balatonregion.hu

Dombi, Gábor

Balaton Integrációs Közhasznú
Nonprofit Kft.
E-mail:
dombigabor@balatonregion.hu

Oláh, Miklós

Balaton Integrációs Közhasznú
Nonprofit Kft.
E-mail:
olahmiklos@balatonregion.hu

A jelenkori európai társadalmi-gazdasági be-
rendezkedés számára ismeretlen válsághelyzet,
a 2020 tavaszára Magyarországra is begyűrűző
koronavírus-járvány a világ minden táján azo-
nos gyökerekre vezethető vissza, azonban
helyi és regionális sajátosságokkal fűszerezett
kihívások elé állította a társadalmakat és
a döntéshozókat. Ezek egy társadalmi-
gazdasági funkcióit és környezeti adottságait
tekintve többé-kevésbé természetes körzetben
könnyen kutathatók és modellezhetőek. A Ba-
laton Kiemelt Üdülőkörzet kiemelt funkcioná-
lis térségként vészelte át a járvány magyaror-
szági első hullámát. A járvány településeket
érintő hatásairól statisztikai adataink csak na-
gyon korlátozott mértékben állnak rendelkez-
ésre, ezért a szerteágazó hatások megismeré-
se érdekében feltáró jellegű terepi kutatásra
volt szükség. A járványhelyzetben különös
szerep hárult az önkormányzatokra, hiszen a
helyi társadalmi válság elhárításáért végzett
többfeladataikon túl költségvetési elvoná-
sok is sújtották őket. A szerzők az üdülőkör-
zet településeinek polgármestereivel mint a
helyi szintű válságkezelés kiemelt szereplőivel
– az első két járványhullám között – szemé-
lyes beszélgetésen alapuló kérdőíves felmérést
készítettek, melynek főbb eredményeit ismer-
tetik tanulmányukban. Az üdülőkörzet sajá-
tosságainak feltárásán túlmenően a vizsgálat

* A tanulmány a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet települési önkormányzatainál 2020. július 1. és október 7. között végzett kérdőíves felmérés főbb eredményeit ismerteti.

Kulcsszavak: koronavírus-járvány, Balaton Kiemelt Üdülőkörzet, önkormányzat, válságkezelés

jelentőségét az adja, hogy a válsághelyzet kezelésének részletes ismerete és belőle levonható tanulságok hozzájárulhatnak a jövőben potenciálisan bekövetkező ökológiai gyökerű válságok menedzseléséhez.

The Covid-19 pandemic generated globally an unfamiliar crisis situation for the present socio-economical systems. Social and policy challenges related to the pandemic, however, are variable due to local and regional specifics. Specifics may be identified and modeled extensively in a functional and more or less natural region like the Lake Balaton Resort Area. This region pulled through the first wave of the Covid-19 pandemic as the second touristic destination of Hungary. Due to the measures of the central government concerning the budgets and jurisdictions of local governments, municipalities had a significant role during the preventing actions against the pandemic. While budgetary cuts hit them, local governments stepped forward as local crisis managers. Examinations based on statistical data of territorial impacts of the pandemic was beyond their possibilities due to incomplete territorial references. Therefore our research on territorial and local governmental impacts of the first wave of the pandemic in the Lake Balaton Resort Area was based on a questionnaire conducted with mayors from the region. The following study presents the results of the questionnaire, demonstrates the regional specifics of the pandemic, the particular role of local governments, and summarizes the useful conclusions for upcoming challenges.

Keywords: coronavirus epidemic, Lake Balaton Resort Area, local government, crisis management

Beküldve: 2021. január 22.

Elfogadva: 2021. március 12.

Bevezetés – A vizsgálat indokoltsága és céljai

Tanulmányunkban a 2020. július 1. és október 7. között, a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet (BKÜ) településein, a településvezetők megkérdezésével folytatott kérdőíves felmérés eredményeit mutatjuk be. A vizsgálat területi keretét jelentő Balatonközpontú, Veszprém, Somogy és Zala megyében elhelyezkedő térséget eredetileg 164 településsel a 2000. évi CXII. törvény, közismert nevén a Balaton törvény hívta életre. A kiemelt üdülőkörzet területrendezési tervét és szabályzatát rögzítő törvény számos módosuláson esett át, többek között 2008-ban, amikor is 180 településre bővítették a balatoni területrendezési terv hatálya alá tartozó önkormányzatok körét. 2018-ban az említett törvény integrálódott a Magyarország és kiemelt községeinek területrendezési tervéről szóló 2018. évi CXXXIX. törvénybe, ami területi kiterjedését nem érintette. A BKÜ képezi a 1996. évi XXI. törvényben rögzített a Balaton Fejlesztési Tanács (BFT) programterületét. A BFT a térség fejlesztésének koordinációjáért felelős szervezet számos korábbi regionális intézmény utódjának tekinthető. Az 1930-as években létrehozott Balatoni Intéző Bizottság (és 1992-ig működő utód-szervezetei) a Balaton-fejlesztési Tárcaközi Bizottság (1971–1979) múltbeli tevékenysége, a különböző regionális kihívások kezelésére alapított érdekérvényesítő szervezetek (Balatoni Szövetség, Balatoni Fürdőegyesületek Szövetsége, Balatoni Turizmus Szövetség, Balatoni Civil Szervezetek Szövetsége) működése igazolja, hogy a funkcionálisan egyveretű térség erőteljes társadalmi kohézióval, kiterjedt társadalmi tőkével és érdekérvényesítő képességgel rendelkezik. Annak ellenére is igaz ez, hogy az igazgatási széttöröttség, a belső területi fejlettségi különbségek nem oldódtak fel mára sem (Kabai 2014). A jogszabályi lehatárolás, a speciális funkció, a regionális intézményesültség, a térség társadalmi kohéziója és tőkéje, az ugyanakkor meglévő belső területi különbségek kifejezetten alkalmassá teszi a BKÜ-t arra, hogy keretében vizsgáljuk a válsághelyzet hatásait.

Jelen tanulmány elsősorban a felmérés során birtokunkba jutott információk közül a koronavírus-járvány első hulláma által generált társadalmi kihívások és gazdaságpolitikai döntések önkormányzatokra gyakorolt hatásait, területi differenciáit mutatja be. Mindezt egy, a törvény által lehatárolt sajátos funkciókat ellátó, turisztikailag sűrűn látogatott, a jelenlegi fejlesztéspolitikai ciklusban kiemelt, jelentős belső területi különbségeket mutató térség területi metszetében teszi. Előzetesen feltételezhető volt, hogy ismert demográfiai szerkezete, népességének az országos átlagot jelentősen meghaladó mértékű elöregedése és az üdülőtulajdonosokkal kiegészülő helyi társadalma a máshol megfigyelhető hatásokhoz képest önmagában is sebezhetőbbé teheti a térséget a járvány hatásaival szemben (Kabai 2014, Obádovics 2020).

Az önkormányzatok koronavírus-veszélyhelyzet idején jelentkező többletfeladataival, gazdálkodási problémáival, a helyi önkormányzatok erőn felül történő helytállásával számos szerző, tanulmány foglalkozott az utóbbi hónapokban (Kolin-Lüttmerdingné 2020, Kovács 2020, Oláh 2020, Pálné et al. 2020). A Települési Önkormányzatok Szövetsége égisze alatt készült, Kolin és Lüttmerdingné (2020) által

jegyzett, több fázisban online formában lefolytatott felmérés az önkormányzatok bevételkieséseit és azok működési hatásait vizsgálta. Kovács (2020) a Központ Statisztikai Hivatal (KSH) önkormányzati gazdálkodásra vonatkozó adatainak elemzésével megállapította, az önkormányzatokat érintő bevételkiesések nem társultak kevesebb ellátandó feladattal, sőt, a járványhelyzet (Kincses–Tóth 2020) új kihívások elé állította az önkormányzatokat, és a bevételkieséseik oly mértékűek voltak, hogy egy esetleges állami kárpótlás sem lenne képes ellensúlyozni a gazdálkodásban keletkezett problémákat (Kovács 2020). Oláh (2020) tanulmányában a járvány idejére elrendelt önkormányzati feladat- és hatáskörök igazgatáseméleti vonatkozásaival foglalkozott, összegzésében kitért a járvány centralizált igazgatási berendezkedésre értelmezhető tanulságaira is. A Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Regionális Kutatások Intézete által jegyzett kutatási zárótanulmány (Pálné et al. 2020) egy 44 településre kiterjedő, 2020. április–májusban végzett telefonos adatfelvétel eredményeit közli. Elméleti megalapozásában a szerzők megállapították, hogy a válságkezelés és az alkalmazkodás (reziliencia) nemzetközi irodalma a nyitott, kooperatív döntési mechanizmusokat részesíti előnyben a nem várt helyzetek megoldásában. A tanulmány összegzése szerint a különböző válsághelyzetek növelik a területi igazgatási szintek közötti együttműködés jelentőségét, azonban sem a megyei szint, sem a kormányzati szint részéről nem volt határozott válságkezelési útmutatás – sőt, a települések közötti együttműködés, kommunikáció sem volt jellemző (Pálné et al 2020). A helyi innovációs képesség jelentőségére, valamint a polgármester alkalmasságának és aktivitásának szerepére hívja fel a figyelmet tanulmányában Zongor (2020), annak kiemelésével, hogy a peremfeltételek a válsághelyzetekre történő reakciókészség és előrelátó cselekvés kulcsát jelentik.

A tanulmányunkat a korábban napvilágot látott, gyakori és aktuális problémákat tudományos eszközökkel ismertető, fontos, jövőben hasznosítható ajánlásokat is megfogalmazó publikációktól részben eltérő módon és céllal készítettük el. A meghatározott programterületen célunk volt, hogy az adatközlők segítségével a koronavírus-járványhoz szorosan köthető, minél teljesebb körű információkhoz (például gazdálkodási hatások), adatokhoz jussunk. A kialakult helyzetet ugyanakkor tágabb kontextusban, a regionális gazdaság, a kapcsolati hálók és döntéshozatali mechanizmusok, valamint a térségi fejlesztési szükségletek alakulása szempontjából is vizsgáltuk.

A kérdőíves felmérés tematikus kiterjesztése a vizsgálat lefolytatásának többes céljából eredeztethető. Egyrészt a BFT-nak mint az üdülőkörzet fejlesztési koordinációs feladataiért felelős szervnek elemi érdeke a programterületén jelentkező válságjellegű minél pontosabb ismerete a fennálló helyzet megoldására vonatkozó javaslatok, valamint a válságból történő kilábalást elősegítő, megalapozott terület- és szakpolitikai ajánlások kidolgozása érdekében. Emellett a hazai, nyilvánosan elérhető járványügyi adatközlés nem tartalmaz településsoros adatokat. A BKÜ ugyanakkor három, a koronavírus-járvány során alkalmazott területi adatközlés legalacsonyabb szintjét képező megyében helyezkedik el, tehát a járvány balatoni jelenlétéről, köz-

vetlen egészségügyi hatásairól nem voltak részletes ismereteink. Ezért szükségesnek tartottuk, hogy a koronavírus-járvány első hullámának térségi intenzitását (például a fertőzöttek, áldozatok, hatósági karanténban lévők településenkénti száma) alternatív, de kellő ismereteken alapuló forrásokból szerezzük be. Ezen információk elérése érdekében a járványügyi védekezés során kiemelt szereppel felruházott önkormányzatokhoz és polgármesterekhez fordultunk, tekintettel beágyazottságukra, helyismeretükre, aktivitásukra, a rájuk ruházott feladatokra, továbbá a térség településeinek méretére, lakosságszámára.

A járvány első hulláma idején a települési önkormányzatok gazdálkodását jelentős mértékben meghatározta a helyi és átengedett adókra vonatkozó jogszabályok (46/2020 (III. 16. Korm. rendelet, 92/2020 (IV. 6.) Korm. rendelet) végrehajtása. A 2020. és 2021. évekre vonatkozóan az önkormányzatoktól a központi költségvetésbe irányították át a gépjárműadó 40%-át (2013-tól az adóból befolyó összeg 60%-a központi költségvetést illeti meg), valamint 2020. december 31-ig felfüggesztették az idegenforgalmi adó beszedésének jogát, emellett a közterületi parkolóknak sem lehetett várakozási díjat szedni. A központi intézkedések mellett az önkormányzatoknak számolniuk kell a kialakult gazdasági helyzet miatt a helyi iparüzési adóból befolyó összegek csökkenésével is (Valentin 2020). A kérdőíves felmérés előkészítése érdekében a Balatoni Integrációs Kft. megbízásából megalapozó vizsgálat készült a témában (Valentin 2020), az üdülőkörzeti önkormányzatok Magyar Államkincstárhoz beadott zárszámadásainak és 2020. évre elfogadott költségvetéseinek elemzésével. E vizsgálat elsősorban az önkormányzatokat érintő elvonások mértékét és gazdálkodásukra gyakorolt hatását tárta fel, és a 2020 májusában összefoglalt eredményei összevethetővé váltak tanulmányunk tárgyát képező kérdőíves felvétel során nyert önkormányzati gazdálkodási adatokkal.

Az önkormányzati költségvetést nem csak az elvonások érintették – és érintik – a járvány idején. A település zavartalan működése, a lakosság szolgáltatásokkal történő ellátása érdekében önkormányzatok sok esetben feladataik átszervezésére, valamint új, eseti jellegű feladatok ellátására kényszerültek, amelyeknek szükségszerűen a költségvonzata is jelentkezett. A vis maior jelleggel ellátandó önkormányzati feladatok típusainak, valamint ezek költségeinek feltárását is célul tűztük ki. Vizsgáltuk továbbá az önkormányzati döntéshozatali mechanizmusok és a döntéshozatali kapcsolati hálókat a vis maior intézkedések meghozatala során. Emellett a helyben, sok esetben az üdülőkörzeti jellegből adódó konfliktusok típusairól és azok megoldási módjairól, illetve a nem vagy nehezen számszerűsíthető körzeti jelenségekről is gyűjtöttünk információkat.

Az önkormányzatok személyes felkeresését indokolta továbbá a 2021 és 2027 közötti európai uniós programozási időszakra történő felkészülés, illetve a területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény 17.§ (7) bekezdése, mely a BFT hatáskörébe utalja a BKÜ Területfejlesztési Konceptiójának és Programjának elkészítését. Kérdőíves felvételünk az üdülőkörzet településeinek felmerülő,

a térségi fejlesztési dokumentumokba integrálható fejlesztési igények megismerését is lehetővé tette.

Kérdőív és módszertan

Adatfelvételünk a BKÜ 1996. évi XXI. törvény által lehatárolt területén, a kiemelt térség 180 településére terjedt ki. A vizsgálatot a BFT munkaszervezeteként működő Balatoni Integrációs Közhasznú Nonprofit Kft. kezdeményezte és bonyolította le. A munkaszervezet Balatonfüreden működő Társadalomtudományi Kutatócsoportja állította össze a logisztikai tervet és a kérdőívet, valamint rögzítette az adatokat és elemezte az eredményeket. A kérdezőbiztosi teendőket a Kutatócsoport és a munkaszervezet összesen 10 munkatársa látta el.¹ A járvány által megkövetelt távolságtartásra tekintettel a kérdőíves vizsgálatot eredetileg online formában terveztük, de a járvány 2020. nyári enyhülése, valamint az interjúalanyok nyitottsága lehetővé tette a személyes megkérdezésen alapuló adatfelvételt, ami nagyban hozzájárult ahhoz, hogy végül az üdülőkörzet mind a 180 települése részt vett a felmérésben. Vélhetően az online formában még csak meg sem tudtuk volna közelíteni a teljes körű adatfelvételt.

A kérdezőbiztosok a felvételt megelőzően oktatásban részesültek. A megkérdezés jellemzően 60–90 percet vett igénybe, de egyes válaszadók esetében elérte a 150–180 percet is. A településvezetők nyitottak voltak a felvétellel kapcsolatban. Az interjúk közel kétharmada júliusban, további 30%-a augusztusban teljesült, és szeptember–októberre, a járvány ősszel fellángoló második, erőteljesebb hullámának kezdetére összesen 12 kérdőív húzódott át.

Az adatközlői aktivitás az említett teljeskörűségén túlmenően abban is megnyilvánult, hogy a települések 96%-án a polgármester személyesen – egyedül, vagy az alpolgármesterrel, a jegyzővel, további hivatali dolgozóval együtt – vett részt az interjújn. Mindössze 7 település esetében nem volt jelen a település első embere az interjú során, de esetükben is a folyamatokat ismerő, azokban tevékenyen részt vevő helyi szereplők (alpolgármester, jegyző, falugondnok) válaszoltak a kérdéseinkre. Kérdőívünk összesen 63, alkérdésekkel együtt 95 számozott kérdést tartalmazott, a következő témakörökben:

1. A járvány általános hatásai a településen.
2. Önkormányzati költségvetést befolyásoló tényezők és feladatellátás.
3. Lakossági attitűdök.
4. Munkaerőpiaci hatások.
5. Intézményrendszer, kapcsolati háló, bizalom.
6. Fejlesztési elképzelések, jövőkép.
7. „Koronavírus-statisztika” helyben.

¹ Kérdezőbiztosok: dr. Csákváriné Joó Zsuzsanna, Dombi Gábor, Fekete Károly, Fekete-Páris Judit, dr. Horváthné Labát Márta, Lukács Zsófia, Kulics Beatrix, Magyarfalvi Attila, dr. Némethyné Péterffy Ilona, Oláh Miklós.

Az adatelemzéshez IBM SPSS for Windows statisztikai szoftvert, a térképi megjelenítéshez MapInfo Professional 16.0 térinformatikai alkalmazást használtunk. A következő fejezetben az eredményeket az egyes témakörök összevonásával és a kérdőívtől eltérő sorrendben ismertetjük.

Eredmények

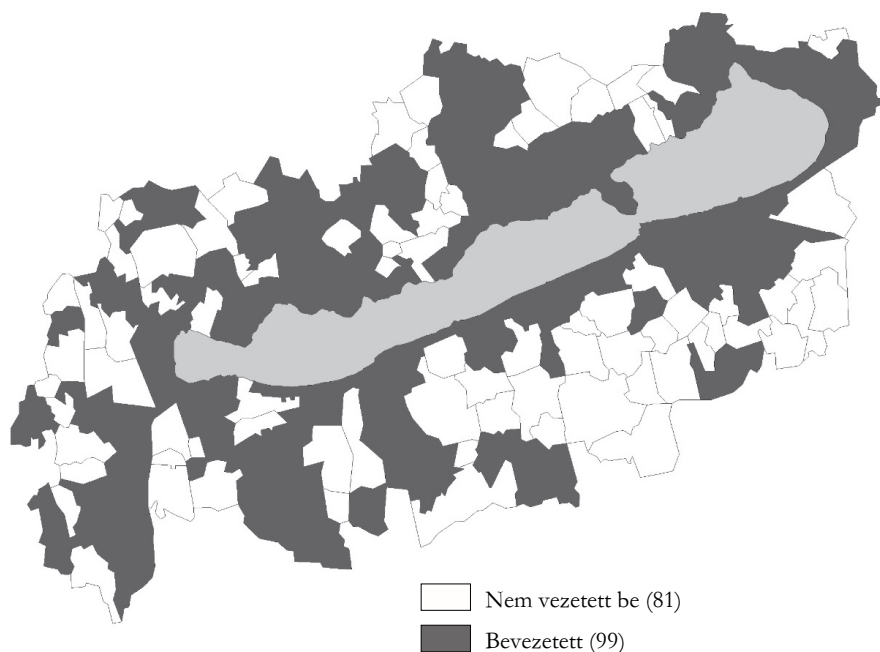
Helyi hatások, korlátozó intézkedések

A koronavírus első hulláma idején az önkormányzati aktivitás egyik fokmérője az volt, hogy a vizsgált településkör nagyobb részén (55%) vezettek be valamilyen egyedi, a központi rendelkezéseken túlmutató *helyi korlátozó intézkedést*. Ez az arányszám a városok esetében volt a legmagasabb (94%), ugyanis az üdülőkörzet 18 városából egy – városi funkciók tekintetében hiányokkal küszködő – kivételével mind-egyik város hozott ilyen intézkedést. A nagyközségek arányszáma éppen kétharmados, a községeké pedig 50%-os. Vélhetően a sűrűn látogatott parti és partközeli települések (n=52) szintén erőteljesen felülreprezentáltak, ugyanis 80%-uk bevezetett valamilyen települési szintű egyedi korlátozó intézkedést.

1. ábra

Az egyedi korlátozó intézkedéseket bevezető települések elhelyezkedése a BKÜ-ben

The location of municipalities that introduced specific restrictions
in the Lake Balaton Resort Area

Ezek az intézkedések jellemzően a parti sétányok, strandok, egyéb látogatott közterületek és infrastruktúrák (játsszóterek, parkolók) időszaki lezárását, szabadidős tevékenységek közterületi korlátozását (például horgászat korlátozása bizonyos partszakaszokon), a közterületen kötelező maszkviselést írták elő. Egyetlen település igyekezett március–áprilisban távol tartani a nem helyi lakcímkártyával rendelkező látogatókat vagy akár üdülőtulajdonosokat. A háttértelepüléseken (n=128) a települési szintű korlátozó intézkedéseket bevezető önkormányzatok aránya 31% volt.

A személyes adatfelvétel során a válaszadók megnevezték, hogy településükön általában mely területek működését, tevékenységek ellátását és milyen mértékben határozta meg a koronavírus-járvány első hulláma. Véleményük szerint az oktatást (digitális oktatás), az óvodai-bölcsődei szolgáltatások fenntartását, az egészségügyi védekezéshez szükséges eszközök beszerzését (például maszkok), valamint az egészségügyi ellátás működtetését befolyásolta leginkább a járvány első, tavaszi és korai nyári időszaka (Kovalcsik et al. 2021). A foglalkoztatási helyzet (Czirfusz 2021) romlását kismértékűnek érzékelték a válaszadók, bár a kérdőív egy későbbi pontján feltártuk, hogy a települések összesített becslése szerint a térség mintegy 5 ezer munkavállalója veszítette el tartósan munkáját, akiknek mintegy harmada a turizmus-vendéglátás területén dolgozott (Boros–Kovalcsik 2021). Ezzel részben átfedésben van, hogy a válaszadók körülbelül 2 ezer, külföldről hazatérő, az idegenforgalomban foglalkoztatottat említettek, akik ideiglenesen vagy tartósan veszítették el állásukat. A foglalkoztatás „kismértékű” romlása tehát relatív, volt olyan ágazat is, amit súlyosan érintett a járvány. Szerencsés körülmény, hogy köz- és vagyonsbiztonsági problémák nem merültek fel a kijárási korlátozások idején. A szociális ellátórendszer működtetését, a lakossággal való kapcsolattartást, a lakossági közérzet romlását és a korlátozások érvényesítésével kapcsolatos feladatokat településenként nagyon változóan ítélték meg. Összességében a korlátozó intézkedésekkel összefüggő problémák kismértékben fordultak elő a járvány első hullámában, de bizonyos településeken (főleg parti vagy egyéb sűrűn látogatott településeken) azok konfliktusokhoz vezettek, vagy éppen a lakosság kezdte elveszíteni a türelmét.

Költségvetési hatások

A kérdőív tartalmilag kiemelt célkitűzése volt a járvánnyal kapcsolatos kormányzati intézkedések (46/2020 (III. 16. Korm. rendelet, 92/2020 (IV. 6.) Korm. rendelet) önkormányzati költségvetésre gyakorolt hatásainak minél részletesebb felmérése. 160 település (89%) jelezte, hogy a tervezett és elfogadott 2020. évi költségvetéséhez képest bizonyos összeg hiányként jelentkezik a *helyi adók, bevételek veszélyhelyzetre való hivatkozással történt elvonásával*. A megkérdezettek az önkormányzati költségvetésből összesen 7,12 milliárd forint kiesését jelezték. Ez közel azonos a bevezetőben említett megalapozó tanulmányban kimutatott, a megelőző tíz év tényadatainak átlaga alapján becsült összeggel (Valentin 2020). A települések jogállása szerinti különbségek azonban nagymértékűek, különösen egy lakosra vetítve.

1. táblázat

**A helyi adók, bevételek veszélyhelyzeti elvonása a BKÜ településein,
a települések jogállása szerint, a COVID-19-járvány első hullámában**

Withdrawal of local taxes and incomes due to the emergency situation
at the Lake Balaton Resort Area by settlement type, during the first wave of
the Covid-19 pandemic

Település jogállása	Települések száma	Állandó népesség		Becsült bevételkiesés	
		száma, fő	száma, fő	összege, forint	megoszlása, %
Község	156	120 674	44,5	1 683 491 505	23,6
Nagyközség	6	10 121	3,7	439 000 000	6,2
Város	18	140 487	51,8	4 997 000 000	70,2
Összesen	180	271 282	100,0	7 119 491 505	100,0

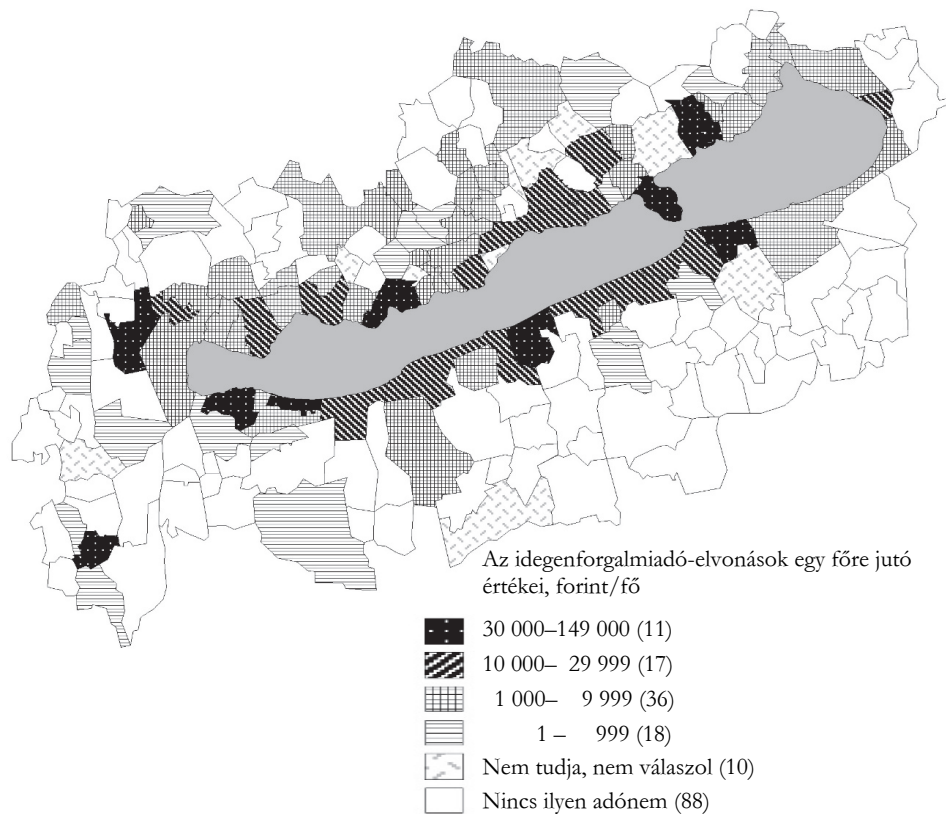
Az elvonások elszenvedői lakosságarányosan túlnyomó többségben a városok voltak, különösen azok, melyek gazdasága turizmusorientált és önkormányzati bevételeik jelentős hányadát adja az idegenforgalmi adó. A 140/2020. (IV.21.) Korm. rendelet rögzítette az idegenforgalmi adó 2020. december 31-ig tartó felfüggesztéséről szóló részletszabályokat. 83 település (46,1%) nevezett meg az idegenforgalmi adóra vonatkozó, a tervezett költségvetéshez képest kalkulált hiányt. A térség 86 településén nincs idegenforgalmiadó-fizetési kötelezettség, 9 település esetén pedig a „nem tudja, nem válaszol” választ jelölték meg. A kiesett idegenforgalmi adó szórása igen nagy, hiszen az adó összege a néhány tízezer forintostól a százmilliós nagyságrendig terjed. Nominálisan a legnagyobb (százmilliós nagyságrendű bevételkiesést elkönnyvelő) vesztesek, sorrendben: Hévíz (700 millió forint), Zamárdi (340 millió forint), Balatonlelle (180 millió forint), Siófok (150 millió forint), Tihany (125 millió forint), Zalakaros (100 millió forint).

A BKÜ városi jogállású települései az idegenforgalmi adó esetében is kárvallottjai az említett intézkedésnek, ugyanis az e címen kiesett adóbevétel 72%-a hozzájuk köthető. A jelentős vendégforgalmat bonyolító, jellemzően Balaton-parti települések kedvezőtlen helyzete abban is megmutatkozik, hogy ezeken a településeken az összes becsült elvonás nagyobbik hányada az idegenforgalmi adóból származik. A települések becslésen alapuló számításai szerint a kieső bevételek több mint kétharmadát a felfüggesztett idegenforgalmi adó teszi ki – Hévíz és Alsópáhok kivételével – 12, Balaton-parti településen. Az idegenforgalmiadó-bevételek kiesésének egy főre vetített összege alapján pedig szintén Hévíz, valamint Zamárdi és Tihany a sorrend. Hévíz és Zamárdi esetében ez a 100 ezer forintot jelentősen meghaladja, Tihanyban azt megközelíti. A kiugró értékeket jelzi, hogy a negyedik és az ötödik legnagyobb fajlagos kiesést elszenvedő Páloznak és Alsópáhok esetében nem éri el az 50 ezer forint/főt az említett kiesett bevételkiesés.

2. ábra

**Az egy főre jutó kieső idegenforgalmaidó-bevétel a BKÜ településein,
a COVID-19-járvány első hullámában**

Suspended tourist taxes per capita in municipalities of the Lake Balaton Resort Area during the first wave of the Covid-19 pandemic

A gépjárműadó-elvonás érintette a BKÜ minden települését, azonban annak mértéke településenként, településtípusonként nagyon eltérő. Ez az adónem jellemzően nem képez jelentős bevételi hányadot a vizsgált önkormányzatok költségvetésében (bevételeik 1–1,5%-át teszi ki), azonban a települések méretétől, gazdasági erejétől függően ez az arányszám nagyban változhat. A BKÜ 52 települése, vagyis a települések közel 30%-a esetében a települést érintő elvonás összege megegyezik a gépjárművek után fizetendő adó önkormányzati részarányával. Ezek közül kizárólag Balatonfőka-jár számít de jure parti településnek, közülük a többi mind a Balaton-parttól távolabb található, községi jogállású háttértelepülés, melyek közül csupán Ádánd és Szentkirályszabadja népességszáma haladja meg a 2 ezer főt. Fontos tanulsága volt az adatfelvételnek, hogy főként azokon a településeken, ahol korlátozottak az adó-

bevételi források, éppen e kisebb összegű elvonás teljesen bekorlátozta a kistelepülések amúgy is szűk költségvetési mozgásterét. Ez főként a tervezett fejlesztésekhez szükséges önerő kiesését jelentette az önkormányzatoknál. A BKÜ kistelepüléseinek fejlesztési igényei, tervezett projektjei jellemzően alacsony költségvetésű (1–5 millió forint), kisebb léptékű infrastruktúrafejlesztések, amelyekhez a szükséges önerő biztosítása éppen az adózás szabályainak járványhelyzethez köthető átalakításával került veszélybe. E településkörben ugyanakkor találkoztunk olyan véleménnyel is, mely szerint összességében ugyan csekély (például 100 ezer forint) bevételt jelent a falu számára a gépjárműadó, így az elvonás nem volt érdemi hatással a gazdálkodására, de ezzel az összeggel is hozzá tudtak volna járulni a falu a járvány elleni védekezéséhez. Törvényszerűen a BKÜ nagyobb városaihoz kötődnek nominálisan a legnagyobb összegű gépjárműadó-elvonások. 100 millió forint feletti elvonás érintette Tapolcát és Siófokot ezen adónem kapcsán, rajtuk kívül Keszthely, Balatonfüred, Marcali, Balatonalmádi, Csopak, Balatonboglár, Balatonlelle és Fonyód található az első tíz között. Ezek a településeken ugyanakkor az elvont gépjárműadó átlagosan az összes bevételkiesés 20%-át tette ki.

A 87/2020. (IV.5) Korm. rendelet a kihirdetését követő naptól – a humán járvány megfékezésére való hivatkozással – megszüntette a *közterületi parkolásra vonatkozó várakozási díj* beszedésének lehetőségét. A járvány első hullámának idején e rendelkezés 2020. június 18-ig volt hatályban. A BKÜ-ben „békeidőben” 11 településen van olyan közterület, ahol várakozási díjat kell fizetni. Ezek javarészt városi jogállású parti települések, azonban olyan, egyedi, nagy látogatói létszámot vonzó turisztikai vonzerővel rendelkező háttértelepülések, mint például Hévíz, Vörs (Betlehem), Zalaszántó (sztúpa) vagy Tapolca. Zalaszántó esetében nem ismerjük az önkormányzat költségvetésébe be nem folyt várakozási díj becsült összegét, Vörs esetében pedig 2 millió forintos kieséssel számolt az önkormányzat. Ez az összeg nem tűnik magasnak, azonban az 518 fős, az idegenforgalmat meghatározott időszakban bonyolító, alacsony vállalkozássűrűségű kistelepülés költségvetésében ez jelentős tétel. A várakozási díjak beszedési tilalma nominálisan a központi funkciókkal rendelkező, a BKÜ léptékéhez mérten is kiemelt turisztikai vonzerejű településeken (Siófok, Balatonfüred, Tihany, Zamárdi és Balatonboglár) okozta a legnagyobb mértékű, 25–40 millió forintos bevételkiesést.

Egyik kiinduló hipotézisünk szerint az elvonások mellett azonban bizonyos el nem látott feladatok, tervezett kiadások (például közösségi programok, rendezvények, lezárt intézmények fenntartási költségei) elmaradtak a járványhelyzetben, így azok a település költségvetésében megtakarításként jelentkeztek. E *megtakarítások* tényét vizsgálatunk is igazolta, azonban a 180 településen mindösszesen 228 millió forintnyi összeget sikerült azonosítanunk, ami az egyedileg felmerülő kiadások és bevételkiesések mindössze 4%-a.

Többletfeladatok és költségek

A járvány hatásai nemcsak a települések költségvetésében, hanem az önkormányzat által ellátott feladatok vonatkozásában is jelentkeztek. A vizsgált időszakban az *önkormányzatok feladattervei átalakultak*, bővültek, melyeknek szükségszerűen költségvonzatai is voltak. Az adatfelvétel során vizsgáltuk az ellátott feladatok jellegét és bekerülési költségeiket is monitoroztuk. A lakosság fogyasztási cikkekkel, gyógyszerekkel történő ellátása érdekében a 180 települési önkormányzat 88%-a szervezett valamilyen programot, intézkedést, közel kétharmaduk pedig az alapvető lakossági szolgáltatások elérését (például posta, egészségügyi alapellátás) is segítette. Az ellátások legjellemzőbb és jogszabály által is előírt formája az általában telefonos bejelentésen alapuló élelmiszer- és gyógyszerbeszerzés, melegétel-kiszállítás elsősorban az idősek és a karanténban lévők számára, de voltak egyes települések, ahol rászorultságra való tekintet nélkül is teljesítettek ilyen kéréseket (bizonyos esetekben például üdülőtulajdonosoknak is). E feladatok ellátásáért különösen nagy munkát végeztek a perifériákon található kistelepülések falugondnokai, azonban azon községekben, ahol falugondnoki szolgálat nem működik, több esetben a településvezetők vagy önkéntesek saját járművükkel oldották meg a rászorulókat ellátását. A válaszadók becslése szerint közel 20 ezer fő ellátásáról gondoskodtak rendszeresen az önkormányzatok a járvány első hulláma alatt, ami az üdülőkörzet 271 ezres állandó népességének mintegy 7%-a. Az előbbi feladatellátás költségigényére vonatkozóan 104 érvényes válaszban összesen 175 millió forintos költséget jelöltek meg az önkormányzatok, mely településtípusonként és a lakosságszám függvényében jelentősen szóródik. Különösen a Balaton-parti városokban fordítottak ezekre a célokra nagy összegeket: Balatonföldváron, Balatonkenesén, Balatonbogláron, Balatonfüreden, Keszthelyen és a nagyközségi jogállású Gyenesdiáson egyaránt elérte vagy meghaladta a 10 millió forintot ezen intézkedések becsült költsége. Egy lakosra vetítve a községi és nagyközségi jogállású települések 1077, a városi jogállású települések pedig 964 forintot költöttek a lakosok élelmiszereivel, egyéb fogyasztási cikkekkel és gyógyszerrel történő ellátására. Ennél nagyobb mértékű a különbség a parti és háttértelepülések között: míg a parti, sűrűn látogatott településeken 1149, addig a háttértelepüléseken 793 forint volt az lakosság ellátásával kapcsolatos intézkedések fajlagos költsége.

A koronavírus terjedése elleni védekezés egyik kiemelt területe az egészségügyi védőfelszerelések, maszkok, kesztyűk és fertőtlenítőszer alkalmazása. Az önkormányzatok a lakosság védőeszközökkel való ellátásában is tevékeny részt vállaltak, ezt támasztja alá, hogy az önkormányzatok 93%-a szervezett keretek között juttatott maszkot a lakosoknak, és 54%-uk a helyben lakók fertőtlenítőszerekkel történő ellátásából is részt vállalt, míg kesztyűket a települések 42%-a bocsátott a lakók rendelkezésére. A vizsgált időszakban testületi döntéshozatali jogkörökkel is felruházott polgármester rendelkezésére álló anyagi keret és eszközellátottság jellemzően annak

függvénye volt, hogy igénylés alapján, rászorultsági alapon, vagy alanyi jogon osztották-e ki a rendelkezésre álló védőeszközöket. Ezen intézkedések bekerülési költségét 153 település jelölte meg, összesen 253 millió forintban. A városok e téren is felülreprezentáltak, amit az egy főre jutó összegük is alátámaszt: az egy lakosra jutó egészségügyi védőeszközökre költött összeg míg a városokban 1195, addig a községekben és nagyközségekben 904 forint volt. Ha ugyanezt a parti és a háttértelepüléseken vetjük össze, akkor élesebbek a különbségek: míg a parti településeken önkormányzatok egy lakosra vetítve 1380 forintot költöttek az egészségügyi védőeszközökre, addig a háttértelepüléseken ennek kevesebb mint a felét (648 forint/fő). Az eddigieken túl további, lényegében vis maior és költségvonzattal járó feladatként merült fel az önkormányzatok számára a digitális oktatás feltételrendszerének megteremtéséhez való hozzájárulás (75 település esetében fordult elő például rászoruló tanulók eszközellátása, helyszín biztosítása). Emellett számos egyéb, a járvánnyal összefüggő és jelentős költségekkel járó feladat ellátása vált szükségessé (például a közterületek és a közintézmények fertőtlenítése, a biztonságos közétkeztetéshez kapcsolódó eszközbeszerzés, tájékoztató kampányok folytatása, vészhelyzeti segélyek folyósítása, a polgárőrség eseti támogatása a megnövekedett feladatok miatt stb.).

Ha minden, a feladatok bővüléséhez köthető, összesen 166 településvezető által közölt felmerülő költséget egybevetünk (571 millió forint), és azok költségvonzatát a feladatot ellátó települések lakosságszámához viszonyítjuk, akkor településgazdálkodási szempontból megállapítható, hogy a járvány első hullámának kárvallottjai elsősorban a BKÜ parton elhelyezkedő városai voltak. A háttértelepülések ugyanakkor a térségi átlagnál jóval csekélyebb fajlagos költségekkel vészték át ezt az időszakot.

2. táblázat

A BKÜ összes önkormányzatánál jelentkező pluszfeladat egy lakosra jutó költsége, a COVID-19-járvány első hullámában

Costs of extra assignments assumed by local governments during the first wave of the Covid-19 pandemic (HUF/capita)

(forint/fő)

Településcsoport	Parti település	Háttértelepülés	Átlag
Község	2346,63	1522,37	1809,92
Nagyközség	2612,55	753,17	2282,60
Város	2983,76	1029,30	2465,92
Átlag	2798,44	1332,80	2190,99

Az említett megállapítások szorosan kapcsolódhatnak ahhoz a körülményhez, hogy járvány idején az üdültulajdonosok körében felértékelődik a biztonságosabb, kevesebb mindennapi kontaktussal járó vidéki (ez esetben balatoni, Balaton-környéki) *üdülőingatlanba történő költözés* lehetősége, amivel vizsgálataink szerint nagy számban és arányban éltek is az ingatlantulajdonosok. A településvezetők becslése

szerint a BKÜ egészében átlagosan az üdültulajdonosok 26%-a költözött huzamosabb időre a Balaton térségébe a kijárási korlátozások ideje alatt. A parti településeken arányuk 35%, és közülük mindössze Kőröshegyen, valamint Felsőpáhokon nem volt tartósan a településen nyaralótulajdonos.

A BKÜ önkormányzatainak 70%-a jelezte, hogy a korlátozások időszakában növekedett a helyben tartózkodó népesség száma. A becsült népességnövekmény meghaladta a 30 ezer főt, ennek 85%-a, 26 ezer fő a közvetlen parti településekre összpontosult. Bizonyos települések (Balatonkenese, Balatonfüred, Balatonfenyves) esetében a válaszadók 2-3 ezer fős népességnövekményt is reálisnak tartottak. A háttértelepülések esetén elsősorban a kiterjedt külterületi lakott részekkel (szőlőhegyekkel) rendelkező településeken volt jellemző az üdülőingatlanokba történő tömeges leköltözés (Dörgicse, Pécsely, Szentbékáll). Az üdülő- és zártkert tulajdonosok tömeges megjelenése több esetben bizalmatlanságot váltott ki az állandó lakosokból, és az ebből adódó konfliktusokat szintén az önkormányzatoknak kellett feloldaniuk.

Kapcsolatrendszer

A térségi *kapcsolati háló* feltárása, az önkormányzatok válsághelyzeti működésének, döntéshozatali mechanizmusainak megismerése, a hivatalok, a kinevezett és a választott tisztségviselők válságkezelésben betöltött szerepének vizsgálata érdekében felkértük a válaszadókat, hogy nevezzék meg azokat a személyeket és intézményeket, akikkel, amelyekkel a járványhelyzet miatti helyi intézkedések meghozataláról a polgármester egyeztetett. Különösen azért volt fontos ennek vizsgálata, hogy a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény 46. §-a értelmében veszélyhelyzetben a települési önkormányzat képviselő-testületének, feladat- és hatáskörét a polgármester gyakorolja. Ez a felhatalmazás akár okot is adhatott volna egyes polgármestereknek arra, hogy számukra fontos, ám a képviselő-testület által nem támogatott döntéseket is hozzanak. A kérdőívben ezért monitoroztuk a koronavírus-járvánnyal összefüggő vis maior intézkedések egyeztetését, kommunikációját. Mindössze két polgármester nem említett olyan személyt, intézményt, akikkel felvette volna a kapcsolatot – sőt, még a saját képviselő-testületével való együttműködést sem jelezte. Az összes megkérdezett 88%-a viszont rögzítette, hogy a képviselő-testülettel és a jegyzővel egyaránt egyeztetette a döntéseit. A válaszok tanúsága szerint tehát elsöprő többségük nem élt vissza helyzetével, és a demokratikus önkormányzatiság alapelveit érvényesítve hozta meg döntéseit.

3. táblázat

„A koronavírussal kapcsolatos vis maior helyi intézkedések meghozatala során kivel, kikkel egyeztetett a polgármester” kérdésre adott válaszok száma és teljes sokaságon belüli aránya, a COVID-19-járvány első hullámában
Actors involved in vis maior local decision-making, number of responses and their ratio within the total multitude during of the first wave of the Covid-19 pandemic

Személyek, intézmények	Válaszok	
	száma	aránya teljes sokaságon belül (n=180), %
Helyi képviselő-testület	168	93,33
Jegyző	168	93,33
Alpolgármester	148	82,22
Helyi orvosok, egészségügyi szakdolgozók	146	81,11
Helyi rendőrség	134	74,44
Szomszéd település polgármestere	118	65,56
Térségi országgyűlési képviselő	101	56,11
Járási Hivatal	78	43,33
Helyi civil szervezetek	78	43,33
Helyi egyházi vezető	66	36,67
Helyi vállalkozók	56	31,11
Megyei Kormányhivatal	43	23,89
Nemzeti Népegészségügyi Központ	37	20,56
Megyei Önkormányzat	24	13,33
Kormányzati tisztviselő (miniszter, államtitkár, helyettes államtitkár)	20	11,11
Helyi szellemi elit	15	8,33
Megyei rendőr-főkapitányság	12	6,67
BFT elnöke	9	5,00
Balatoni Szövetség elnöke	9	5,00
Egyéb szereplő	18	10,00

Az interjúban a válaszadók kifejtették azt is, hogy milyen önkormányzati és *térségi léptékű feladat- és hatásköri változtatásokat* tartanak indokoltnak annak érdekében, hogy a jövőben, a járványhoz hasonló válsághelyzetek megoldása eredményes lehessen. A települési önkormányzatok többsége (62%) nem adott feladat- és hatásköri változtatási javaslatot, hiszen jellemzően elégedett volt a ráruházott veszélyhelyzeti hatáskörökkel. Ezzel szemben térségi léptékben a relatív többség változtatásokat tart szükségesnek (44%), a járványhelyzethez hasonló válságok térségi léptékű megoldásában. A szöveges kiegészítések igen szerteágazóak, azonban a leggyakrabban említett probléma a döntések meghozatalához szükséges információk és az ezeket azo-

nos időben biztosító hivatalos információk csatornák hiánya volt. Ennek fényében fontos megemlíteni, hogy a 3. táblázat kapcsán több válaszadó külön is kiemelte az érintett országos egyéni választókerület országgyűlési képviselőjét mint a védekezés-sel kapcsolatos információáramlás és eszközbeszerzés (például maszkok, fertőtlenítőszer) kulcsszereplőjét. Számos, a helyi döntéshozatalhoz szükséges háttérismeret rajtuk keresztül jutott el a polgármesterekhez, jóval korábban, mint ahogy azokat az illetékes hivatalok közölték volna velük. A 3. táblázat szerint azonban – ennek ellenére – a településvezetők csak valamivel több mint fele állt aktív kapcsolatban az országgyűlési képviselővel, tehát az információk e csatornán keresztül történő megszerzésének lehetőségével messze nem azonos mértékben éltek. A kormányzati tisztségviselőkkel való kapcsolati tőke szempontjából a BKÜ helyzete speciális. A térség helyzetét nem feltétlenül az teszi „kiváltságossá”, hogy annak egyik országgyűlési képviselője kormányzati tisztségviselő, hanem az, hogy az üdülőkörzeti jelleg miatt számos vezető tisztségviselőnek vannak térségi kötődései. Azon települések, ahol valamely miniszternek, államtitkárnak van helyi kötődése, jellemzően előnyösebb helyzetben vannak, hiszen a polgármester érthető módon igyekszik ezt a kapcsolati tőkét hasznosítani – így a járvánnyal kapcsolatos döntéshozatal tekintetében is. Hozzá kell tenni, hogy a 20 említés ennek tükrében nem tűnik soknak, ugyanakkor erre a kapcsolati tőkére a településvezetők több esetben is felhívták a kérdezőbiztosok figyelmét.

Adataink szerint, ezektől függetlenül, a helyi döntések meghozatalában a helyben meglévő tudás és kapcsolatrendszer játszott a legfontosabb szerepet. A területi középszintű intézmények, valamint az üdülőkörzet koordinációs és érdekképviseleti szervei – a feladatok és hatáskörök törvényben rögzített elosztásából következően – jóval kisebb befolyással voltak a helyben megszervezett járványügyi védekezésre, mint a település helyi erőforrásai és a központi kormányzathoz a legrövidebb utat jelentő országgyűlési képviselő.

A BFT-ot szerepe és jogszabályi felhatalmazásai fejlesztési koordinációs testületként nyilván nem a járvány okozta válsághelyzetek megoldására teszik alkalmassá, ugyanakkor a térségi érdekegyeztetésben, vagy éppen a tapasztalatok összegyűjtésében szerepe lehet, ugyanúgy, ahogy az érintett önkormányzatok érdekképviseletét ellátni hivatott Balatoni Szövetségnek is. A hiteles információk továbbításán túlmenően a válaszadók egy része éppen abban határozta meg a balatoni térségi szintű intézmények jövőbeni ideális válságkezelő szerepét, hogy a települési érdekeket összehangolva, közös, minden önkormányzat számára elfogadható és alkalmazható térségi utasításokat határozzon meg veszélyhelyzetben (például a turisztikai vonzerők látogathatóságának egységes veszélyhelyzeti szabályozása). Ehhez azonban megfelelő jogszabályi felhatalmazások is szükségesek.

A válaszadó polgármesterek, jegyzők, alpolgármesterek településükre lebontott hivatalos járványügyi statisztikákkal nem rendelkeztek, azok elemei csak eseti jelleggel jutottak el hozzájuk (például a járási hivatal, háziorvos, rendőr, polgárőr, vagy a

lakosok nem dokumentált közlése alapján). Ugyanakkor helyismeretüknek, kapcsolatrendszerüknek és bizalmi tőkájüknek köszönhetően a leglényegesebb információkhoz hivatalos tájékoztatástól függetlenül is a legtöbb esetben hozzá tudtak jutni.

Az adatok a járvány első hullámának meglehetősen alacsony szintű elterjedésére utalnak az üdülőkörzetben. A válaszadók 94,5%-a szerint a betegség gyors terjedésének megfékezését vélhetően nagyban segítették az Operatív Törzs által időben meghozott korlátozó intézkedések, amelyeket eredményeseknek és hatásosaknak értékelték.

A térség nem hivatalos, alternatív, településvezetői *adatközlésen alapuló koronavírus-statisztikája* a következők szerint alakult az adatfelvétel időpontjáig. A BKÜ 19 érintett településén összesen 66 pozitív esetet ismertek az adatközlők. Ez 16 esetben 1–3, lényegében elszigetelt fertőzöttet jelentett. Siófokon és Tapolcán 5, illetve 9 volt a fertőzöttek száma, az egyedüli kiugrás Keszthelyhez köthető, ahol 29 fertőzött helyi lakosról tudott a polgármester 2020. október elején. Az első hullám adataihoz képest kiemelkedő esetszám egy helyi góc következménye, melyről a polgármester 2020. április 9-én azonnal tájékoztatta a közvéleményt a közösségi médiában.² Sajnálatos tény, hogy a 66 koronavírusos esetből 4 a beteg halálával végződött. Az önkormányzati hivatalok és önkormányzati intézmények működését, feladatellátását a vizsgált időszakban lényegében nem érintette a járvány. Mindössze egy önkormányzati hivatali dolgozó, valamint három egyéb intézményi munkatárs betegedett meg a válaszadók közlése szerint. Bár a hatósági karanténok elrendeléséről ugyancsak nem volt egységes a településvezetőktől kapott tájékoztatás, azonban a pontosan megadott, illetve becsült adatok alapján megállapítható, hogy mintegy 3100 fő (1021 konkrét és 2100 becsült karanténrendelést említettek a válaszadók) volt a BKÜ-ben hatósági házi karanténban, és 10 kistépülésen nem fordult elő a járvánnyal összefüggésben házi karantén. A karanténban lévők ellátása és bizonyos esetekben az elhelyezésük is az önkormányzat beavatkozását, közreműködését igényelte, e téren is bővítve ellátandó feladatkörét.

Összegzés

Kérdőíves felmérésünk eredményei szerint a BKÜ településeit a COVID-19-járvány első hullámának közvetlen, elsősorban egészségügyi hatásai csekély mértékben érintették, azonban szerteágazó közvetett hatásai a térség működésének számos szegmensét alakították át. Tekintettel a kérdőíves adatfelvétel célcsoportjára, tanulmányunkban elsősorban az önkormányzatokat érintő költségvetési, működési hatásokat, feladatellátásban jelentkező terheket, valamint az ezekkel összefüggő költségek területi és települési különbségeit vizsgáltuk. A települési önkormányzatokat érintő bevételkiesések és elvonások elsősorban az üdülőkörzet városaiban és parti települe-

² https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=631239107433047&id=344967909393503

sein voltak jelentősebbek. Főként azok a települések küzdöttek súlyos deficittel, ahol a turisztikai ágazatnak elsődleges a gazdasági szerepe. Ugyanakkor a kisebb gazdasági potenciállal rendelkező településeken, főként kistelepüléseken az összességében nem jelentős bevételek kiesése, elvonása is megmutatkozott a település gazdálkodásában, hiszen sok esetben éppen a jövőbeni fejlesztések kerültek veszélybe vagy váltak megvalósíthatatlanná.

A vizsgálat az önkormányzatok válságmenedzselése szempontjából számos tanulsággal szolgált. A gazdasági nehézségekkel szembesülő települések aktívan részt vettek a válsághelyzet megoldásában, enyhítésében, a helyi járványügyi védekezés megszervezésében, amelyek esetenként igen jelentős költségvonzattal is jártak. A térség egészének helyzetét bonyolította az üdülőkörzeti jelleg, hiszen az üdülőtulajdonosok turisztikai szezonon kívüli nagyszámú jelenléte a szolgáltatások igénybevételében, illetve néha azok szűkösségében is megmutatkozott. Ugyanakkor a térség önkormányzatai, különösen a parti településeken szezonálisan alkalmazkodni tudtak a megnövekedett forgalomból adódó igényekhez, többletfeladatokhoz. A helyben meglévő információk és kapcsolati tőke mellett különösen a központi kormányzati kapcsolatok bizonyultak értékesnek a válságkezelési intézkedések végrehajtása során. Területpolitikai vita tárgya lehet, hogy szükséges-e a térségi szintű válságkezelés érdekében megerősíteni a funkcionális térségek intézményrendszerének forrásait, feladat- és hatásköreit, illetve a területi önkormányzati középszint intézményeinek jogosultságait, erőforrásait.

Tekintettel arra, hogy a COVID-19-járvány első hulláma – főként a megbetegedések és azok egészségügyi következményei vonatkozásában – a BKÜ-ben enyhe lefolyású volt, fontos lenne a vizsgálat megismétlése a járvány elmúltát követően (Uzzoli et al. 2021). A 2020 őszen kezdődő közösségi terjedésű járvány vélhetően súlyosabb következményekkel járt az üdülőkörzet területén, mint a tavaszi időszakban. Emellett egy jövőbeni vizsgálat alapkérdése lehet, hogy az üdülőkörzet önkormányzatai az elhúzódó válsághelyzetet, a költségvetési mozgástér hosszan tartó csökkenését, a feladatok újbóli átstrukturálását, a védekezés második, esetleg harmadik elhúzódó szakaszát miként voltak, illetve lesznek képesek menedzselni, továbbá milyen társadalmi-gazdasági bázisról kezdődhet meg a gazdasági újjáépítés.

IRODALOM

- BOROS, L.–KOVALCSIK, T. (2021): A COVID-19-járvány hatása a budapesti Airbnb-piacra *Területi Statisztika* 61 (3): 380–402. <https://doi.org/10.15196/TS610306>
- CZIRFUSZ, M. (2021): A COVID-19-válság és a térbeli munkamegosztás változásai Magyarországon *Területi Statisztika* 61 (3): 320–336. <https://doi.org/10.15196/TS610303>
- KABAI, G. (2014): A balatoni társadalom kohéziójának kérdései *Területi Statisztika* 54 (4): 376–392.

- KINCSES, Á.–TÓTH, G. (2020): How coronavirus spread in Europe over time: national probabilities based on migration networks *Regional Statistics* 10 (2): 228–231.
<https://doi.org/10.15196/RS100210>
- KOLIN, P.–LÜTTMERTINGNÉ BALLA, M. (2020): Önkormányzati összefogás koronavírus-járvány idején *Önkormányzat* 30 (2): 9–18.
- KOVÁCS, S. ZS. (2020): Települési önkormányzatokat érintő bevételkiesések a járványhelyzetben *Tér és Társadalom* 34 (2): 189–194.
<https://doi.org/10.17649/TET.34.2.3263>
- KOVALCSIK, T.–BOROS, L.–PÁL, V. (2021): A COVID-19-járvány első két hullámának területisége Közép-Európában *Területi Statisztika* 61 (3): 263–290.
<https://doi.org/10.15196/TS610301>
- OBÁDOVICS, CS. (2020): A Balaton régió népességdinamikája 2017–2062 között *Földrajzi Közlemények* 144 (1): 27–42. <https://doi.org/10.32643/fk.144.1.3>
- OLÁH, M. (2020): Autonómia, ambíció, alkalmasság, avagy kik irányítják közügyeinket helyben? In: ZONGOR, G. (szerk.) : Veszprém Megyei Önkormányzati Almanach pp. 197–208., Comitatus Könyvek, Veszprém.
- PÁLNÉ KOVÁCS, I. (szerk.) (2020): *Önkormányzati szerepek a koronavírus-járvány kezelésében – Műhelytanulmány* MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete. Pécs.
- UZZOLI, A.–KOVÁCS, S. ZS.–PÁGER, B.–SZABÓ, T. (2021): A hazai COVID-19-járványhullámok területi különbségei *Területi Statisztika* 61 (3): 291–319.
<https://doi.org/10.15196/TS610302>
- VALENTIN, SZ. (2020): *Az egyes helyi adóbevételek alakulása a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet települési önkormányzatainál* (kézirat) Keszthely.
- ZONGOR, G. (2020): Egyedül nem megy (még az önkormányzatoknak sem) *Comitatus* 30 (236): 42–53.

HATÁROZATOK/RENDELETEK/TÖRVÉNYEK

1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és területrendezésről
2000. évi CXII. törvény a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területrendezési tervének elfogadásáról és a Balatoni Területrendezési Szabályzat megállapításáról
2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról
2018. évi CXXXIX. törvény Magyarország és kiemelt térségeinek területrendezési tervéről
- 46/2020. (III. 16.) Korm. rendelet az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány megelőzése, illetve következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében elrendelt veszélyhelyzet során teendő intézkedésekről
- 87/2020. (IV. 5.) Korm. rendelet a várakozási díj megfizetésének a veszélyhelyzet során alkalmazandó eltérő szabályairól
- 92/2020. (IV. 6.) Korm. rendelet Magyarország 2020. évi központi költségvetésének a veszélyhelyzettel összefüggő eltérő szabályairól
- 140/2020. (IV. 21.) Korm. rendelet a Gazdaságvédelmi Akcióterv keretében a koronavírus – járvány gazdasági hatásainak mérséklése érdekében szükséges adózási könnyítésekről